

Круглик Оксана Петрівна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри сурдопедагогіки та
сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка
факультету спеціальної та інклюзивної освіти
НПУ імені М. П. Драгоманова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДІАГНОСТИКИ МІЖСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Суттєві зміни у становленні України як європейської зрілої держави зумовлюють необхідність вивчення взаємовідносин людей в особливому типі соціально-психологічних стосунків, завдяки яким здійснюється і відтворюється цілісність громади. Актуальності набуває вивчення процесу діагностики міжособистісних відносин дітей та дорослих з порушеннями слуху у різних ситуаціях суспільного середовища. Даний підхід вимагає створення концепції ефективності міжособистісних відносин у дітей і дорослих з різним ступенем зниження слуху; визначення основних протиріч та провідних умов міжособистісних стосунків. Слід наголосити на тому, що вищезазначена проблема потребує вивчення особливостей формування оптимальних взаємин в різних суспільних системах. Аналіз досліджень (О. Журавльов, Я. Коломинський, С. Московічі, О. Обозов та ін.) надав не лише осяжність фактичного матеріалу, а й вагомість висновків, що збагатило не тільки загальну, але й спеціальну педагогіку і психологію. Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження (І. Сушков, Д. Узнадзе, П. Шихирьов, К. Юнг та ін.) дозволив виявити, що існує необхідність у вивченні психолого-педагогічних умов діагностики та розвитку міжособистісних стосунків не тільки на різних етапах онтогенезу, але й з урахуванням особливостей прояву та формування продуктивних взаємин в різних освітніх формах. Зокрема, вперше в сурдопедагогічній галузі нами було виокремлено для вивчення феномен малої соціальної групи як фактору впливу на життєдіяльність людини з порушеннями слуху, і навпаки, системі в якій існують міжособистісні прояви, значимі та малозначимі індивідуальні цінності.

Сьогодення вимагає концептуальних і контекстуалізованих підходів щодо розвитку та навчання дітей з порушеннями слуху в трансформаційних процесах, які ґрунтуються на реформуванні спеціальної освіти (В. Бондар, О. Мартинчук, В. Синьов, М. Шермет, Л. Фомічова та ін.). Так, слід наголосити на тому, що особливої уваги необхідно приділити протиріччям, які виникають, як наслідок, інформаційно-освітній та психолого-педагогічній діяльності фахівців на шляху до соціальних змін в суспільстві:

- протиріччя в ранній діагностиці порушень слуху у дитини та не завжди компетентному вибору батьків або опікунів щодо подальшої корекційно-компенсаторного забезпечення розвитку;
- протиріччя в наявності класичної моделі навчання осіб з порушеннями слуху та реальної реалізації в інклюзивному навчанні;

- протиріччя в незалежному обміні соціально-психологічних відносин і міжособистісної взаємодії, існування закритих систем, в яких неможливий обмін елементів, але можливий обмін соціально-психологічними відносинами.

Спеціальне емпіричне спостереження і дослідження міжособистісних відносин дітей з порушеннями слуху показало, що стан мовленнєвого розвитку є найважливішим чинником встановлення міжособистісних стосунків, а тяжке порушення мовлення впливає на соціометричний статус дитини в групі. Було встановлено, що серед дошкільників, що займають високе положення в системі міжособистісних відносин, більше половини мають порівняно добре розвинуте мовлення й позитивні особистісні якості. Однак серед дошкільників, що займають несприятливе положення, є діти з позитивними якостями особистості, гарною поведінкою і несформованим мовленням. Таким чином, ми дійшли висновків, що труднощі в міжособистісних відносинах дошкільників з порушеннями слуху пов'язані із мовленнєвим недорозвиненням, і відповідно – з труднощами реалізації мовленнєвого спілкування. Але, недостатні можливості в організації й реалізації спільної діяльності, зокрема гри, у розумінні й вираженні емоцій, незрілість особистісних мотивів і соціальних потреб свідчать про комплексну несформованість передумов до формування міжособистісної комунікації й розвитку міжособистісних відносин у цієї категорії дітей. В подальшому ми в своїх дослідженнях висвітлювали основні напрямки і сурдопедагогічні технології формування у дітей з порушеннями слуху дошкільного віку механізмів взаємодії з людьми та міжособистісних відносин в їхній пізнавальній діяльності як запоруки успішного та гармонійного подальшого життя в соціумі [2].

В дослідженнях, присвячених вивченню діагностування міжособистісних стосунків у більш дорослих учнів, а саме: студентів майбутніх сурдопедагогів, було з'ясовано, що відбувається пригальмованість процесі навчання у студентів з порушеннями слуху за рахунок їхньої мовленнєвої некомпетентності. Даний факт виявив механізми назрівання конфліктної ситуації з чуючими студентами в навчальному процесі вищого закладу [1].

В ході експериментального дослідження було виявлено, що формування міжособистісних стосунків слід розглядати як процес, який має певні періоди і стадії свого становлення незалежно від специфіки соціальних груп і умов взаємодії індивідуальних суб'єктів. Як свідчать дослідження, що пріоритетну роль в міжособистісній взаємодії людей відіграє усвідомлення ними себе представниками конкретних людських спільнот. Особистість доцільно розглядати як один з елементів соціальної системи, як індивідуалізовану проекцію якостей спільноти, до якої людина себе ідентифікує [3]. Тому, категорія соціальної ідентичності особистості є ключовою для розуміння законів діагностування та розвитку міжособистісних взаємовідносин осіб з порушеннями слуху в сучасному світі. Недостатність вербального спілкування призводить до обмеження соціальних в'язків.

Отже, для діагностування міжособистісних відносин слід враховувати певні умови:

- закономірності виявлення наслідків зниження слуху та їхнього впливу своєрідності на формування мовлення та когнітивних процесів (експериментальні дослідження показали, з одного боку, закономірності виявлення, а з другого боку, довели їхній вплив на становлення особистості, а відтак на розвиток міжособистісних взаємин в цілому);
- вибір форм спілкування (було встановлено, що різний стан порушень слуху призводить до виокремлення особами зі зниженим слухом вербальних форм міжособистісної комунікації, а глухими – дактильного, міміко-жестового форм спілкування, що виявляється в чітко вираженій своєрідності контактів в середовищі чуючих та нечуючих осіб);
- загальнокультурні та моральні цінності особистості (визначають структуру, види та стиль міжособистісних відносин специфіка формування когнітивних процесів та затримка розвитку мовлення детермінує певні викривлення, викривлення у порівнянні із загально прийнятою суспільною нормою, і тому вимагає коригуючого впливу з метою формування ефективних міжособистісних відносин, які б позитивно впливали на розвиток і становлення дітей з порушеннями слуху).

Таким чином, аналіз наукових джерел з проблеми вивчення та проведене експериментальне дослідження дозволили зазначити, що в діагностуванні міжособистісних стосунків слід враховувати зазначені психолого-педагогічні умови в реалізації конкретною особистістю своєї життєдіяльності, зокрема міжособистісної взаємодії в різних соціальних групах.

Література:

1. Круглик О.П., Губар С.Ю. Особливості міжособистісного спілкування студентів-сурдопедагогів у ВНЗ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* 2010. № 16. С.279-285.
2. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом, з кохлеарними імплантами) / за ред. К. В. Луцько. Київ, 2019. 405с. URL:
https://drive.google.com/file/d/1INC__3SwfHCH3H9AzsOAR4dOw9eSiOsp/view
3. Сушков И.Р. Психология взаимоотношений. Москва : Академический проект, 1999. 448 с.

Кузьмінська Є.О.

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психокорекційної педагогіки
ФСІО НПУ імені М.П.Драгоманова

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ БУДОВИ УСНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Як відомо, що робота з подолання труднощів граматичної будови мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями передбачає формування у них уявлень про морфологію (зміна слів за родами, числами, відмінками), способів словотворення і синтаксису (засвоєння словосполучень і різних типів речень),